

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Management” (Vienna, Austria). DOI: 10.36074/grail-of-science.24.12.2021.088 [in Ukrainian].

2. Vorozhbit-Horbatiuk, V. (2021). Kompetentnist pedahohichnoho partnerstva yak bazys yakosti vyshchoi pedahohichnoi osvity [Competence of pedagogical partnership as base of quality of higher pedagogical education]. *Youth & market*. No. 10/196. pp. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248528> [in Ukrainian].

3. Vorozhbit-Horbatiuk, V., Borysenko, N. & Kezhan, Se. (2022). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist pedahoha yak resurs partnerstva. [Of Informatively-communication competence of teacher as resource of partnership]. *Theory and methods of teaching and education*. No. 52. pp. 52–60. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2022.52.05> [in Ukrainian].

4. Osadcha, K., Osadchyi, V., Spirin, O. & Kruhlyk, V. (2021). Realizatsiia indyvidualizatsii ta personalizatsii navchannia zasobamy MOODLE [Implementation of individualization]. *Youth & market*. Drohobych. No. 1/187. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228274> [in Ukrainian].

5. Intehratsiia v yevropeyskyi osvittii prostir: zdobutky, problemy, perspektyvy (2011). [Integration in European educational space: achievements, problems, prospects]. (Ed.). F.H. Vashchuk. Uzhhorod, 560 p. [in Ukrainian].

6. Kostikova, I., Honcharova, O., Vorozhbit-Horbatiuk, V., Soloshenko-Zadniprovska, N., Marmaza, O. & Lushchuk, Y. (2020). The Impact of Summer Reading on Young Learners’ Foreign Language Acquisition. *Journal of Educational and*

Social Research. No. 10 (2). pp. 5–14. DOI: 10.36941/jesr-2020-0022 <http://www.richtmann.org/journal/index.php/jesr/article/view/10731/10340> [in English].

7. Osvita v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. (2022). [Education in Ukraine in the conditions of martial law]. *Informational and analytical collection*. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analyt.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voiennoho.stanu.22.08.2022.pdf> [in Ukrainian].

8. Profesynnyi standart Vchytelia zakladu zahalnoi serednoi osvity 20.12.2020 [Professional standard of a teacher of a general secondary education institution]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchytelya-pochatkovih-klasiv-vchytelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-vchytelya-z-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian].

9. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 (2022). [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032]. Order of the CMU dated February 23, 2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80> [in Ukrainian].

10. Ramka kompetentnosti dlia kultury demokratii (2018). [Competence framework for a culture of democracy]. (Vol. 2). Council of Europe, “Center for Educational Initiatives”. Lviv. Available at: <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-2-/168097ec96> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.02.2023

УДК 378.147:373.3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277507>

Уляна Борис, кандидат педагогічних наук,
викладач Коломійського педагогічного
фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У статті наголошено, що професійна підготовка здобувачів вищої освіти до організації та проведення навчальних екскурсій під час вивчення шкільного курсу “Я досліджую світ” повинна відповідати новим запитам суспільства до такої діяльності, викликам війни, умовам, які диктує сьогодення. Вона має базуватися на компетентнісному, особистісно орієнтованому та краєзнавчому наукових підходах до інтеграції в сучасному освітньому процесі, сприяти формуванню готовності студентів до активного застосування віртуальних екскурсій у початковій школі тощо. Схарактеризовано досвід підготовки здобувачів вищої освіти до організації та проведення навчальних екскурсій.

Ключові слова: майбутні учителі початкової школи; екскурсія; урок-екскурсія; здобувачі початкової освіти; курс “Я досліджую світ”; краєзнавство.

Табл. 1. Літ. 10.

Uliana Borys, Ph.D. (Pedagogy), Lecturer, Kolomyia Pedagogical
Profession College of Ivano-Frankivsk Region

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE ORGANIZATION AND CONDUCT OF EDUCATIONAL EXCURSIONS IN THE PRIMARY SCHOOL IN THE MEASURE OF MODERN CHALLENGES

The article raises the issue of training the future teachers to organize and conduct educational excursions in elementary school in the context of modern challenges. It is emphasized that the professional training of higher education seekers for the organization and conducting of educational excursions during the study of the school course “I explore the world” should meet the new demands of society for such activities, the challenges of war, the conditions dictated by the present, should be based on competence, personally oriented and regional studies, scientific approaches to integration in the modern educational process, to

promote the formation of the students' readiness for the active use of field trips in primary school, etc. It was concluded that excursions are an important method, means, and form of education and upbringing of students of primary education during the course "I explore the world". The textbooks were analyzed to outline the location and content of educational excursions in the integrated course "I explore the world". The own experience of preparing future primary school teachers for conducting educational excursions is characterized, in particular during the study by students of higher education at the Kolomyia Pedagogical College of the Ivano-Frankivsk Regional Council of psychological and pedagogical disciplines, teaching methods in primary school (for example, "Methodology of teaching in the field of natural science education"), the course "Fundamentals of natural science", elective subjects "Local history and tourism", "Organization of the educational environment of the New Ukrainian school", carrying out various types of practices, scientific research activities, etc. Attention is drawn to the study of the peculiarities and methods of implementing interactive technologies in the organization and conducting of virtual excursions, which, under martial law, make it possible to introduce students to primary education not only to the majority of museums of Ukraine, Europe, and the world with their diverse, multi-disciplinary collections, but also to the natural areas of Ukraine in the de-occupied territories, hero cities (Bucha, Irpin, Mykolayiv, Okhtyrka, Kherson, Mariupol, Kharkiv, Chernihiv, Hostomel, Volnovakha, Bakhmut, etc.), which highlight the heroic feat, mass heroism and resilience of Ukrainians, manifested in the defense of their native cities during repelling Russia's armed aggression against Ukraine, etc.

Keywords: future primary school teachers; excursion; excursion lesson; students of primary education; course "I explore the world"; local history.

Актуальність проблеми. Війна стрімко змінює наше життя, вносячи свої корективи в розвиток держави, суспільства, освіти, усіх галузей господарства. Сьогоднішній день ставить перед школою нові завдання, розв'язуючи які раніше не доводилося, зокрема формувати компетентності в здобувачів освіти, які не були пріоритетними в мирні дні. До прикладу, за умов воєнного часу переконаємося, що надзвичайно важливо сформувати в дітей уміння спостерігати та орієнтуватися на місцевості, до того ж без допомоги мобільних пристроїв, а за природними ознаками, уміння опріснити або відфільтрувати воду за надзвичайних обставин, уміння розрізнити в природі їстівні гриби та рослини від отруйних, уміння надавати першу медичну допомогу при опіках, пораненнях тощо. За понад рік російської агресії більшість учнів уже знають, як поводитися під час обстрілів чи техногенних загроз, на деокупованих територіях. Вижити і врятуватися – такі навички актуалізувала перед українськими дітьми війна, розв'язана росією 24 лютого 2022 р., вона спричинила потребу опанування т. зв. абетки безпеки – збірки правил, як діяти за різних надзвичайних ситуацій за умов війни [7]. Зважаючи на це, сьогодні перед учителями стоїть завдання – оперативно навчити учнів навичок, які забезпечать набуття досвіду виживання під час війни. Тому основними освітніми пріоритетами сьогодні є, окрім іншого, формування у здобувачів початкової освіти природничих уявлень та понять, які вони могли б застосувати для розв'язання складних життєвих ситуацій. І саме навчальні екскурсії належать до основних форм організації освітнього процесу початкової школи.

Перед учителями початкової школи ставляться вимоги щодо оптимального поєднання засобів, методів і форм педагогічного впливу на учнів, пробудження в них стійкого інтересу до пізнання світу. Одним із напрямів підвищення ефективності освітнього процесу в початковій школі є екскурсійна навчальна діяльність учнів [1; 2; 5; 8; 9]. Екскурсія –

важливий метод, засіб, форма навчання та виховання під час формування світогляду юної особистості, адже мандрівки й екскурсії не тільки розширюють кругозір школярів, а й уможливають щонайкраще пізнати навколишній світ, рідний край, Україну, пробуджують любов до природи, бажання її захистити, оберігати тощо. Важливим завданням сучасної освіти є переосмислення чинників, від яких залежить якість освітнього процесу.

Аналіз наукових досліджень. Попри те, що питання підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації й проведення навчальних екскурсій розглядалися в працях українських науковців різних періодів (І. Андрусенко, Т. Байбара, О. Біда, Н. Бібік, Т. Воронцова, Т. Гільберг, Т. Васютіна, В. Коваль, Л. Нарочна, Н. Опанасенко, Д. Петрів, Б. Райков, С. Русова, С. Сірополко, Т. Смолянко, Г. Черненко, І. Ющишин, К. Ягодовський та ін.), проблема вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації та проведення навчальних екскурсій під час вивчення інтегрованого курсу "Я досліджую світ" є новою та актуальною за умов воєнної доби.

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки здобувачів вищої освіти до організації та проведення навчальних природничих екскурсій у початковій школі під час вивчення інтегрованого курсу "Я досліджую світ".

Виклад основного матеріалу. Навчальним екскурсіям як формі і засобу навчання не лише природознавства, а й практично всіх предметів надавали великого значення представники української педагогічної думки ще на початку ХХ ст. С. Ананьїн, С. Русова, С. Сірополко, Я. Чепіга та інші видатні вчені-педагоги під екскурсіями розуміли мандрівку чи поїздку задля відвідання та огляду чогось [2]. Великий тлумачний словник української мови подає таке тлумачення: екскурсія – це "поїздка або похід куди-небудь з метою відвідати, оглянути що-небудь" [4, 257]. Поняття "екскурсія", згідно з Українським педагогічним словником за редакції С. Гончаренка, –

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

це поїздка, подорож, похід, “пізнавальний вид діяльності, що позитивно впливає на активне сприйняття людиною нових знань; колективні подорожі, походи до визначних місць, музеїв, промислових підприємств, сільськогосподарських виробництв, на історичні об’єкти з науковою, загальноосвітньою, культурно-освітньою метою”. Екскурсії як метод навчання виникли ще наприкінці XVIII – на початку XIX ст. та згодом набули великого значення як форма і метод навчально-виховної роботи не тільки в школі, а й у позашкільній роботі, діяльності культурно-освітніх закладів України [6, 111]. Отже, у цій дефініції виразно простежується дидактична мета цієї важливої форми й методу організації освіти, просвітництва, самоосвіти.

У Типовій освітній програмі НУШ-1 за редакції академіка О. Савченко інтегровано низку освітніх галузей: природничу, громадянську та історичну,

соціальну та здоров’язбережувальну. На відміну від НУШ-1, НУШ-2 інтегрує сім освітніх галузей: мовно-літературну, математичну, природничу, громадянську та історичну, соціальну і здоров’язбережувальну, технологічну, інформативну.

За слушним твердженням науковиці Т. Гільберг, навчальний курс “Я досліджую світ” спрямований не лише на набуття учнями початкових класів знань про природу, людину, суспільство, але й на розуміння причиново-наслідкових зв’язків між предметами та явищами, закономірностей розвитку навколишнього світу, важливості екологічного ставлення до нього [5].

Екскурсії в початковій школі входять до системи уроків із тем інтегрованого курсу “Я досліджую світ”. Проаналізуємо підручники із цього курсу задля окреслення місця, змісту навчальних екскурсій в інтегрованому курсі “Я досліджую світ” [10].

Таблиця 1

Навчальні екскурсії у змісті підручників “Я досліджую світ”

Автори підручників “Я досліджую світ”	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Андрусенко І.В., Вдовенко В.В., Котелянець Н.В., Агеєва О.В.	Екскурсії (6). ПРО – 5 СЗО – 1	Екскурсії (4). ПРО – 4	Екскурсії (4). ПРО – 3 ГЮ, ІФО – 1	Екскурсії (3). ПРО – 3
Будна Н.О., Гладюк Т.В., Заброцька С.Г., Лисобей Л.В., Шост Н.Б.	Екскурсії (5). ПРО – 5	Екскурсії (7). ПРО – 7	Екскурсії (5). ПРО – 5	Екскурсії (5). ПРО – 5
Вашуленко М.С., Бевз В.Г., Єресько Т.П., Ломаковська Г.В., Проценко Г.О. Трофімова О.Г.	Екскурсії (5). ПРО – 3 СЗО – 1 ПРО, ГЮ – 1	Екскурсії (4). ПРО – 4	Екскурсії (5). ПРО – 2 ГЮ – 2 ПРО, ГЮ – 1	Екскурсії (4). ПРО – 2 ГЮ – 1 ПРО, ГЮ – 1
Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С.	Екскурсії (7). ПРО – 4 ГЮ – 1 СЗО – 2	Екскурсії (8). ПРО – 2 ГЮ – 2 СЗО – 2 ПРО, ГЮ – 1 МОВ, ГЮ – 1	Екскурсії (6). ПРО – 4 СЗО – 1 ПРО, ГЮ – 1	Екскурсії (4). ПРО – 2 ПРО, ГЮ – 2
Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Хомич О.Л., Гарбузюк І.В., Андрук Н.В., Василенко К.С., Лаврентьєва І.В.	Екскурсії (5). ПРО – 2 СЗО – 2 ГЮ – 1	Екскурсії (4). ПРО – 1 ГЮ – 1 ПРО, ГЮ – 2	Екскурсії (4). ПРО – 3 ГЮ – 1	Екскурсії (4). ПРО – 2 ПРО, ГЮ – 2

*скорочене позначення вказаної освітньої галузі: мовно-літературна (МОВ), природнича (ПРО), інформативна (ІФО), соціальна і здоров’язбережувальна (СЗО), громадянська та історична (ГЮ).

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Результати аналізу змісту підручників уможливило зробити висновки про наявність екскурсій в інтегрованому курсі “Я досліджую світ”, згідно з освітніми галузями. Отже, як видно з табл. 1, середній показник кількості передбачених підручниками екскурсій найбільше представлений у природничій освітній галузі (ПРО) і становить 67 %, у громадянській та історичній освітній галузі (ГІО) – 15 %, у соціальній та здоров’язбережувальній освітній галузі (СЗО) – 8 %. З огляду на це вчителів початкових класів доцільно ширше використовувати навчальні екскурсії у процесі вивчення курсу “Я досліджую світ”.

Науковці активно вивчають теоретичні аспекти організації та проведення екскурсій. Так, найширшу класифікацію навчальних екскурсій подають Л. Романенко, В. Коваль та інші науковці, які увиразнюють їх за: змістом, часовим ресурсом, місцем в освітньому процесі, місцем проведення, способом пересування, способом організації діяльності, кількістю учасників, характером зв’язку між підгрупами під час виконання навчальних завдань, спрямуванням діяльності, способом організації сприймання екскурсійного матеріалу [8].

Усі екскурсії (табл. 1) можна об’єднати у групи за змістом: природничі, краєзнавчі, музейні, історичні, виробничі, тематичні. За Т. Байбарою, класифікація уроків-екскурсій здійснюється за двома ознаками: обсягами власне предметного змісту (однотемний, багатотемний) та його місцем у структурі вивчення розділу або курсу (вступний, поточний, підсумковий) [1, 292]; за часом: короткочасні (у межах однієї години) та тривалі (декілька годин); за способом пересування: пішохідні, транспортні, комбіновані [8]; за кількістю учасників: індивідуальні, групові та масові; за сезонністю: осінні, зимові, весняні, літні; за способом організації сприймання: реальні та віртуальні.

У Коломийському педагогічному фаховому коледжі Івано-Франківської обласної ради підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення навчальних екскурсій здійснюється під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін, частинних методик навчання в початковій школі, курсу “Основи природознавства”, а також вибіркової дисципліни “Краєзнавство і туризм”, “Організація освітнього середовища Нової української школи” тощо. Наш практичний досвід засвідчує: основну підготовку до організації та проведення навчальних природничих екскурсій під час вивчення інтегрованого курсу “Я досліджую світ” варто здійснювати в контексті навчальної дисципліни “Методика навчання природничої освітньої галузі”. Завданнями цього курсу є: забезпечити належний рівень теоретичних знань здобувачів вищої освіти з методики викладання освіти освітньої галузі “Природознавство”; розвивати практично-методичні вміння; оволодівати вміннями

правильно добирати методи, прийоми та засоби наочності в процесі розробки планів-конспектів уроків природознавства; формувати педагогічні навички майбутнього вчителя до організації та керування процесом навчання природничої освітньої галузі в контексті інтегрованого курсу “Я досліджую світ” тощо.

Підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації та проведення навчальних природничих екскурсій здійснюємо через два етапи: компетентнісний (теоретико-практичний) та дослідницько-краєзнавчий. На першому етапі студенти формують, узагальнюють та систематизують знання про екскурсію як форму організації освітнього процесу, ознайомлюються з організацією і проведенням уроків-екскурсій, екскурсій у позаурочній та позакласній роботі; аналізуючи та вивчаючи Типові освітні програми, підручники “Я досліджую світ”, дізнаються про змістові складники уроків-екскурсій, вивчають методи, прийоми, технології та засоби навчання, формують уміння робити їхній оптимальний вибір під час проведення екскурсій, опановують навички ведення сезонних спостережень, уміння правильно обирати тип уроку-екскурсії, розрізняти макро-, мікроструктуру, формують навички складання конспекту екскурсії та ін.

Важливо сформувати вміння студентів працювати з різними джерелами інформації, задля цього пропонуємо дослідити історію розвитку та становлення навчальної екскурсії як форми організації освітнього процесу, проаналізувати публікації та періодичні видання. Майбутнім учителям початкової школи необхідно добре знати та вміти організувати екскурсії, тому знайомимо їх з алгоритмами підготовки до проведення навчальної екскурсії, описаними українськими вченими (Т. Байбара, В. Гетьман, В. Коваль, Т. Мієр, І. Мороз, Л. Нарочна, В. Онишук, Л. Романенко та ін.). Наголошуємо здобувачам вищої освіти на таких етапах організації та проведення навчальних екскурсій у початковій школі [1; 2; 5; 8; 9]:

1. Підготовка вчителя до екскурсії.

1. Визначення теми екскурсії та її місця у календарно-тематичному плануванні вчителя.

2. Ознайомлення зі змістом підручника, додатковою методичною літературою, довідниками, іншими джерелами інформації.

3. Визначення освітніх, розвивальних і виховних завдань екскурсії.

4. Обрання місця проведення екскурсії та складання маршруту (з урахуванням безпеки життєдіяльності всіх учасників екскурсії) та об’єктів для вивчення і спостереження молодшими школярами, її тривалості, визначення часу проведення.

5. Аналіз доцільності застосування прямої чи непрямої інтеграції та визначення інтегрованого підходу (освітніх галузей) до вивчення теми.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

6. Вибір типу уроку-екскурсії, складання конспекту, згідно з відповідною макроструктурою уроку, здійснення оптимального добору методів, прийомів, технологій та засобів навчання; залежно від типу уроку-екскурсії добір завдань для оцінювання і поповнення робочого портфоліо учнів.

7. Визначення щодо забору природничого матеріалу практичного значення в осередки (природничий, мистецький, математичний тощо) освітнього середовища класу-кабінету.

8. Обрання виду організації сприймання пізнання учнів (реальна чи віртуальна).

II. Підготовка учнів до екскурсії.

1. Ознайомити учнів із плануванням екскурсії.

2. Проведення інструктажу з техніки безпеки під час екскурсії.

3. Випереджувальні завдання для ефективності проведення екскурсії.

Значну увагу студентів звертаємо на вивчення особливостей і методик впровадження інтерактивних технологій в організацію та проведення екскурсій, зокрема віртуальних. Віртуальні екскурсії – це одна із сучасних форм організації освітнього процесу з початкової школи. За дослідженнями Ю. Малієнко, Т. Ремех [9, 259] доходимо висновку, що такі екскурсії можуть бути використані на уроках із будь-якого предмету. Сьогодні за умов воєнного стану віртуальні екскурсії дають можливість познайомити здобувачів початкової освіти не тільки з більшістю музеїв України, Європи, світу з їх різноманітними, різногалузевими колекціями, а й природними зонами України на деокупованих територіях, містами-героями (Буча, Ірпінь, Миколаїв, Охтирка, Херсон, Маріуполь, Харків, Чернігів, Гостомель, Волноваха, Бахмут та ін.), які увиразнюють героїчний подвиг, масовий героїзм та стійкість українства, виявлені у захисті рідних міст під час відсічі збройної агресії росії проти України, тощо.

Цей онлайн-формат допомагає вчителю поєднати різні види діяльності молодших школярів, сприяє швидшому знаходженню та опрацюванню ними потрібної інформації, її найкращій презентації. Відповідно, окрім базових знань, потрібних для здійснення педагогічної діяльності, учитель має володіти основами роботи із комп'ютером, уміти застосовувати інформаційно-телекомунікаційні технології та можливості мережі "Інтернет" для досягнення визначених навчально-виховних цілей, оволодіти новітніми організаційними формами навчальної діяльності, володіти навичками організувати та проводити віртуальні екскурсії. Це – нагальна вимога сьогодення. Під час проведення лекцій одним зі способів активізації пізнавальної діяльності студентів вважаємо за доцільне застосовувати інтерактивні технології, які відіграють важливу роль у процесі навчання, розвиток пізнавальних умінь здобувачів вищої

освіти на всіх рівнях (знання, розуміння, застосування, оцінка).

Вивчаючи курс "Основи природознавства", студенти засвоюють та узагальнюють основні природничі поняття, у них формується чітке уявлення про взаємозв'язок природничих об'єктів, процесів, явищ, формуються навички до метеорологічних і фенологічних спостережень під час проведення природничих екскурсій. Окрім того, майбутні вчителі початкових класів набувають практичних умінь орієнтуватися на місцевості за компасом, природними ознаками, планом та географічною картою; підбивати підсумки спостережень за природою, досліджувати властивості гірських порід, ґрунту, описувати флору і фауну своєї місцевості тощо. Вивчаючи розділи "Ботаніка з основами екології" та "Зоологія з основами екології", студенти закріплюють і поглиблюють теоретичні знання про рослинний і тваринний світ; знайомляться з різноманітністю флори та фауни, їх взаємозв'язками у природі, охорону рослин та тварин, сезонними явищами, формують практичні навички, необхідні в повсякденній роботі вчителя початкових класів.

Практичний складник компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації та проведення навчальних екскурсій полягає у формуванні вмінь і навичок їх удосконалення, розширення, закріплення а також навчанні творчо відтворювати здобуті теоретичні знання щодо формування природничих понять у молодших школярів.

У підготовці майбутніх учителів початкової школи за умов педагогічного фахового коледжу значну увагу приділено самостійній роботі студента. Основне завдання викладача під час організації цього виду діяльності – розвиток критичного мислення, уміння обирати джерела інформації, їх аналізувати, систематизувати, узагальнювати. Під час практичних занять з "Методики навчання природничої освітньої галузі" майбутні педагоги демонструють фрагменти уроків-екскурсій, презентують творчі завдання для застосування на екскурсіях, розробляють зразки карток оцінювання для поповнення робочого портфоліо учня, презентують електронні папки-кейси із дібраними методичними матеріалами, діляться досвідом перегляду віртуальних екскурсій, створення "педагогічного банку інформації", де систематизують перелік безкоштовних сервісів, список мобільних додатків для ідентифікації рослин (PictureThis, iNaturalist, PlantSnap, Plant Lens, PlantNet і т.д.), тварин (Seek App, Seek аналог програми Shazam), додатки Google, інтернет-ресурсів віртуальних екскурсій тощо.

Дослідницько-краснознавчий етап підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації та проведення навчальних екскурсій реалізується через

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

навчально-польову практику з навчальної дисципліни “Основи природознавства”, яка сприяє практичному закріпленню теоретичних знань, здобутих під час вивчення курсу, реалізує поєднання вивчення природи з практичною діяльністю, формує активне ставлення до навколишнього середовища, перетворює здобуті в процесі пошуку знання на переконання (більш докладно про це йдеться в нашій окремій публікації: Формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів за умов педагогічного фахового коледжу [3], де увізразнено мету, завдання, особливості організації навчально-польової практики з “Основа природознавства”, навчально-польової практики з природознавства та краєзнавства тощо).

Завданнями дослідницько-краєзнавчого етапу є ознайомлення студентів із природою рідного краю, створення умов для усвідомлення її цінності, увізразнення складності взаємозв'язків у природі, впливу людини на природу, зв'язок з нею, ознайомлення з технологіями природознавства та їх практичним застосуванням у процесі виконання самостійних дослідницьких робіт у природі, закріплення понять та знань, здобутих на заняттях, створення умов для їх практичного застосування, збір народознавчого та краєзнавчого матеріалу для подальшого використання на уроках-екскурсіях, зацікавлення здобувачів початкової освіти предметом, мотивування їх до самостійного пошуку знань тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації та проведення навчальних екскурсій повинна відповідати новим запитам суспільства до такої діяльності, викликам війни, умовам, які диктує сьогоднішня. Вона має базуватися на компетентнісному, особистісно орієнтованому та краєзнавчому наукових підходах до інтеграції в сучасному освітньому процесі, сприяти формуванню готовності студентів до активного застосування віртуальних екскурсій у початковій школі та здійснюватися через оновлення змісту, методів, форм навчання у закладах фахової передвищої освіти педагогічного профілю на основі впровадження результатів сучасних наукових досліджень. Предметом подальших наукових пошуків стане аналіз досвіду закордоння щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації та проведення навчальних екскурсій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
2. Борис У. Навчальні екскурсії з природознавства в початковій школі України крізь призму історико-педагогічного дискурсу. *Молодь і ринок*. 2022. № 9 (207). С. 90–95.
3. Борис У. Формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів за умов пе-

дагогічного фахового коледжу. *Гірська школа Українських Карпат*. 2022. Вип. 26. С. 53–57.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 / уклад., гол. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінськ: Перун, 2003. 1427 с.

5. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ” у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2020. 240 с.

6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 374 с.

7. Досвід, якого краще не мати: важливі навички виживання під час війни. URL: <https://www.unian.ua/society/dosvid-yakogo-krashche-ne-mati-vazhlyvi-navichki-vizhivannya-pid-chas-viyni-12080424.html>

8. Коваль В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення екскурсій. *Рідна школа*. 2015. № 1–2. С. 24–27.

9. Малієнко Ю., Ремех Т. Віртуальні екскурсії в контексті онлайн – навчання учнів. *Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19*: збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу. Київ: Національний центр “Мала академія наук України”, 2021. С. 258–262.

10. Я досліджую світ. Підручники. URL: <https://pidruchnyk.com.ua>

REFERENCES

1. Baibara, T.M. (1998). *Metodyka navchannia pryrodознавstva v pochatkovykh klasakh* [Methods of teaching natural science in elementary grades]. Tutorial. Kyiv, 334 p. [in Ukrainian].
2. Borys, U. (2022). *Navchalni ekskursii z pryrodознавstva v pochatkovii shkoli Ukrainy krizh pryзму історико-педагогічного дискурсу* [Educational excursions in natural science in the primary school of Ukraine through the prism of historical-pedagogical discourse]. *Youth & market*. Vol. 9 (207). pp. 90–95. [in Ukrainian].
3. Borys, U. (2022). *Formuvannia pryrodознавchoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv za umov pedahohichnoho fakhovoho koledzhu* [Formation of natural science competence of the future primary school teacher under the conditions of a pedagogical professional college]. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. Vol. 26. pp. 53–57. [in Ukrainian].
4. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. (2003). (Ed.). V.T. Busel. Kyiv, 1427 p. [in Ukrainian].
5. Hilberh, T., Tarnavska, S., Khytra, Z. & Pavych, N. (2020). *Navchalno-metodychni posibnyk. Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu “Ja doslidzhuu svit” u 3–4 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasakh kompetentnisnoho pidkhodu* [Educational and methodological manual. New Ukrainian school: teaching methodology of the integrated course “I explore the world” in 3–4 grades of general secondary education institutions based on the competence approach]. Kyiv, 240 p. [in Ukrainian].
6. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, 374 p. [in Ukrainian].
7. *Dosvid, yakoho krashche ne maty: vazhlyvi navychky vyzhyvannia pid chas viyny* [Experiences Better Not to Have: Essential Wartime Survival Skills]. (2022). Available at:

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ: ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД

<https://www.unian.ua/society/dosvid-yakogo-krashche-ne-mat-i-vazhlivi-navichki-vizhivannya-pid-chas-viyni-12080424.html> [in Ukrainian].

8. Koval, V. (2015). Pidhotovka maibutnix vchyteliv pochatkovoї shkoly do provedennia ekskursii [Preparation of future primary school teachers for field trips]. *Native school*. Vol. 1–2. pp. 24–27. [in Ukrainian].

9. Maliienko, Yu. & Remekh, T. (2021). Virtualni ekskursii v konteksti onlain – navchannia uchniv [Virtual excursions

in the online context – student learning]. *Museum pedagogy in the conditions of the COVID-19 pandemic: a collection of reports of the participants of the All-Ukrainian Round Table*. Kyiv, pp. 258–262. [in Ukrainian].

10. Ia doslidzhuu svit [I explore the world]. Textbooks. Available at: <https://pidruchnyk.com.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.03.2023

УДК 378.035

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277564>

Любов Прокопів, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Інга Єгорова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мар'яна Деренюк, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти доктор філософії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Володимир Досин, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти доктор філософії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ: ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД

У статті обґрунтовується ефективність застосування диференційованого підходу до формування емоційного інтелекту в майбутніх фахівців у галузях медіаосвіти, фармацевтичної освіти та освітнього менеджменту. Здійснено диференційований аналіз теорії емоційного інтелекту та визначено його потенціал щодо формування особистісних і професійних якостей, які відповідають завданням і функційним обов'язкам фахівців у зазначених галузях знань.

Ключові слова: емоційний інтелект; підготовка майбутніх фахівців; диференційований підхід; медіаосвіта; фармацевтична освіта; освітній менеджмент.

Літ. 12.

Liubov Prokopiv, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Head of the Pedagogy and Educational Management Department named after Bohdan Stuparyk, Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University

Inga Yehorova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy and Educational Management Department named after Bohdan Stuparyk, Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University

Mariana Dereniuk, Applicant of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education Doctor of Sciences (Philosophy), Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University

Volodymyr Dosyn, Applicant of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, Doctor of Sciences (Philosophy), Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University,

FORMATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN FUTURE SPECIALISTS IN VARIOUS FIELDS OF KNOWLEDGE: A DIFFERENTIATED APPROACH

The article substantiates the effectiveness of the application of a differentiated approach to the formation of emotional intelligence of future specialists in the fields of media education, pharmaceutical education and educational management. A conceptual line of research is implemented, which involves the implementation of a differentiated analysis of the theory of emotional intelligence and the determination of its potential for the formation of personal and professional qualities that correspond to the tasks and functional duties of specialists in the specified fields of knowledge.

The first step of applying the proposed differentiated approach involves clarifying the professional requirements for the training of the future specialist defined in the regulatory documents, profile studios; the second step is to determine the components of emotional intelligence that will be most in demand in the performance of professional duties.

Depending on the specifics and needs of the professional training of the future specialist, we singled out and creatively adapted individual components of the formation of emotional intelligence from the “Bar-On model”, which determines the level of formation of the emotional quotient based on the person’s mastery of 15 abilities; from the model of J. Meyer, P. Selovey and